

Spis treści

Rozdział 1

Rozwój fizyczny dzieci i młodzieży 1

Barbara Wojnarowska

Podstawowe pojęcia	1
Etapy w rozwoju człowieka	2
Czynniki wpływające na rozwój fizyczny dzieci i młodzieży	2
Charakterystyka rozwoju fizycznego i motorycznego w różnych okresach życia dziecka	3
Metody oceny rozwoju fizycznego	13
Pojęcie wieku rozwojowego	16
Akceleracja rozwoju fizycznego	16
Najczęstsze zaburzenia we wzrastaniu i dojrzewaniu	16

Rozdział 2

Rozwój psychiczny dziecka 19

Magdalena Dyga-Konarska

Istota, mechanizmy i czynniki rozwoju psychicznego	19
Charakterystyka okresów rozwojowych	20
Okres niemowlęcy	20
Okres poniemowlęcy	21
Okres przedszkolny	21
Młodszy okres szkolny	22
Okres dorastania	22
Rozwój prawidłowy i nieprawidłowy	23
Obciążenia psychiczne związane z chorobą somatyczną i hospitalizacją	25
Lęk	26
Ból	28
Ograniczenie aktywności	28
Metody oceny rozwoju psychicznego	30

Rozdział 3

Żywienie dzieci zdrowych 34

Mieczysława Czerwionka-Szaflarska

Zapotrzebowanie energetyczne	35
Zapotrzebowanie na białko	35
Zapotrzebowanie na tłuszcze	35
Karmienie naturalne	35
Białko	37
Tłuszcze	37
Węglowodany	37
Składniki mineralne i witaminy	37
Właściwości obronne pokarmu kobiecego	37
Karmienie sztuczne	39
Mieszanki początkowe	39

Rozdział 4

Diagnostyka prenatalna 43

Maria Respondek-Liberska

Patologia pierwszego trymestru ciąży	46
Patologia drugiego trymestru ciąży	48
Patologia trzeciego trymestru ciąży	53
Okres okołoporodowy	54
Anomalie rozwoju płodu	55
Terapia płodu	56

Rozdział 5

Badanie kliniczne dziecka 59

Maciej Kaczmarski

Badanie podmiotowe — wywiad	59
Zasady zbierania informacji o dziecku	59
Odrębności wywiadu pediatrycznego	61

Uwagi do poszczególnych punktów wywiadu pediatrycznego	61
Badanie przedmiotowe (fizykalne) dziecka	62
Zasady przeprowadzania badania fizykalnego dziecka	62
Badanie przedmiotowe — techniki badania	62
Ocena stanu ogólnego i rozwoju fizycznego	64
Stan ogólny chorego	64
Ocena rozwoju fizycznego — pomiary	66
Badanie głowy	68
Oglądanie	68
Badanie palpacyjne	69
Badanie twarzy: nosa, jamy ustnej i gardła	69
Przygotowanie do badania	69
Badanie nosa	70
Jama ustna	71
Gardło	72
Badanie uszu	73
Technika badania węzłów chłonnych	73
Zasady badania węzłów chłonnych	73
Badanie tarczycy	74
Układ oddechowy	75
Wywiad	75
Odrębności i specyfika badania układu odde- chowego u dzieci	77
Układ krążenia	79
Badanie podmiotowe	79
Badanie przedmiotowe	80
Badanie jamy brzusznej	83
Badanie podmiotowe	83
Badanie przedmiotowe	83
Układ moczowo-płciowy	87
Badanie podmiotowe	87
Badanie przedmiotowe	87
Układ mięśniowy	88
Badanie narządu ruchu (stawów, układu kost- nego)	88
Wywiad	89
Badanie fizykalne	89
Badanie neurologiczne dziecka	90
Ocena rozwoju psychoruchowego	90
Badanie neurologiczne	90
Badanie niektórych odruchów	91
Inne objawy i odruchy	91
Badanie przez odbytnicę (<i>per rectum</i>)	91

Rozdział 6

Choroby genetyczne 93

Tadeusz Mazurczak

Wprowadzenie	93
Klasyfikacja i charakterystyka chorób genety- cznych	93
Częstość występowania chorób genetycznych	94
Zasady diagnostyki chorób genetycznych	95
Molekularne podstawy dziedziczenia	96
Struktura i funkcja DNA	96
Struktura i funkcja chromosomów	102
Choroby będące wynikiem mutacji pojedynczych genów (monogenowe)	106
Dziedziczenie autosomalne dominujące	107
Dziedziczenie autosomalne recesywne	108
Dziedziczenie sprzężone z chromosomem X	109

Aberracje chromosomowe	109
Zespoły będące wynikiem aberracji chromo- somów autosomalnych	111
Zespoły będące wynikiem aberracji chromoso- mów płci	119
Choroby uwarunkowane wieloczynnikowo (poli- genowe)	120
Inne rodzaje uwarunkowań chorób genetycznych	122
Choroby uwarunkowane mutacjami w genomie mitochondrialnym	122
Rodzicielskie piętno genomowe	122
Profilaktyka i leczenie chorób genetycznych	123
Profilaktyka i badania przesiewowe chorób ge- netycznych	123
Poradnictwo genetyczne	124
Terapia genowa	127

Rozdział 7

Choroby okresu noworodkowego 128

Jerzy Szczapa

Noworodek zdrowy	128
Zmiany adaptacyjne (przejściowe) po urodze- niu	128
Ocena stanu noworodka	133
Stany zagrożenia życia noworodka	142
Niedotlenienie	142
Resuscytacja	148
Zaburzenia oddychania	149
Zespół zaburzeń oddychania	154
Przejściowe zaburzenia oddychania	155
Krwotok z płuc	156
Zespoły „ucieczki” powietrza	156
Przewlekła choroba płuc	157
Zapalenie płuc	157
Przetrwale nadciśnienie płucne	158
Żółtaczkę okresu noworodkowego	159
Żółtaczka u noworodków karmionych piersią	161
Choroba hemolityczna noworodka	161
Zakażenia	163
Zakażenia wewnątrzmaciczne	163
Zakażenia po urodzeniu	163
Posocznica	164
Zakażenia wewnątrzszpitalne	166
Noworodek z małą urodzeniową masą ciała	167
Wewnątrzmaciczne zahamowanie wzrostu	168
Choroby przewodu pokarmowego	169
Biegunka	169
Martwicze zapalenie jelit	171
Wady rozwojowe u noworodka wymagające inter- wencji chirurgicznej	171

Rozdział 8

Choroby metaboliczne 174

Ewa Pronicka

Zaburzenia metabolizmu węglowodanów	174
Galaktoza	174
Galaktozemia klasyczna	174

Fruktoza	175
Dziedziczna nietolerancja fruktozy	175
Glikogen	176
Glikogenoza typu I	177
Glikogenozy typu III i VI (IX)	178
Inne glikogenozy	178
Glukoneogeneza, glikoliza i cykl Krebsa	179
Deficyt dehydrogenazy pirogronianu (PDH)	179
Zaburzenia metabolizmu aminokwasów	180
Fenylalanina	180
Fenylketonuria	180
Tyrozyna	181
Tyrozinemia typu I	181
Albinizm	182
Metionina	183
Klasyczna homocystynuria	183
Leucyna, izoleucyna i walina	184
Choroba syropu klonowego (MSUD, ang. maple syrup urine disease)	184
Glicyna	185
Hiperglicynemia nieketotyczna (NKH, ang. nonketotic hyperglycinemia)	185
Tryptofan	186
Lizyna	186
Histydyna	186
Acydemie organiczne	186
Hiperamonemie wrodzone	188
Deficyt transkarbamylazy ornitynowej (OTC)	189
Zaburzenia beta-oksydacji kwasów tłuszczowych	191
Deficyt MCAD (dehydrogenazy acylo-CoA średniołańcuchowych kwasów tłuszczowych)	192
Deficyt LCHAD — dehydrogenazy 3-hydroksyacylo-CoA długołańcuchowych kwasów tłuszczowych	193
Hiperlipidemie	194
Rodzinna hipercholesterolemia	194
Deficyt lipazy lipoproteinowej	195
Choroby mitochondrialne	196
Kwasica mleczanowa	196
Deficyty kompleksów łańcucha oddechowego	196
Mutacje DNA mitochondrialnego	197
Choroby lizosomalne	198
Mukopolisacharydozy	198
Mukolipidozy	200
Lipidozy	200
Sulfatydozy	201
Gangliozydozy	201
Glikoproteinozy	202
Inne choroby spichrzeniowe	202
Choroby peroksysomalne	203
Zespół Zellwegera	203
Adrenoleukodystrofia sprzężona z chromosomem X	204
Inne genetyczne choroby układu nerwowego	204
Inne wybrane choroby metaboliczne	205
Choroba Lescha-Nyhana	205
Choroba Wilsona	206
Mukowiscydoza	207
Wrodzona porfiria erytropoetyczna	207
Zespół CDGS (glikoprotein niedoborowych w węglowodany)	207
Wykaz objawów klinicznych występujących w genetycznych chorobach metabolicznych	208
Wykaz objawów biochemicznych stwierdzanych w genetycznych chorobach metabolicznych	209

Rozdział 9	
Choroby układu oddechowego	210
Miejscowy system odpornościowy układu oddechowego	210
<i>Józef Gawel, Ryszard Kurzawa</i>	
Objawy ze strony układu oddechowego	214
<i>Jerzy Żebrak, Jacek Pawlik, Andrzej Pogorzelski</i>	
Podstawy diagnostyki rentgenowskiej chorób płuc u dzieci	217
<i>Jerzy Żebrak</i>	
Badania bronchologiczne w pneumonologii dziecięcej	221
<i>Jerzy Żebrak, Andrzej Pogorzelski, Jacek Pawlik</i>	
Badania czynnościowe układu oddechowego	222
<i>Henryk Mazurek</i>	
Choroby oskrzeli i płuc	228
<i>Jerzy Żebrak, Andrzej Pogorzelski, Jacek Pawlik, Ewa Kopytko</i>	
Zapalenie oskrzeli	228
Zapalenie oskrzelików	229
Rozstrzenie oskrzeli	229
Wiotkość tchawicy i oskrzeli	230
Zwężenie tchawicy przez pierścień naczyniowy	231
Przetoka tchawiczo-przelykowa	231
Ciała obce w dolnych drogach oddechowych	231
Zapalenie płuc	233
Mukowiscydoza	237
Śródmiąższowe choroby płuc o niejasnej etiologii	239
Wady rozwojowe płuc	240
Zmiany oskrzelowo-płucne spowodowane innymi anomaliami	241
Nowotwory płuc	242
<i>Joachim Buchwald</i>	
Astma oskrzelowa	244
<i>Ryszard Kurzawa, Urszula Jędrus-Klucjasz</i>	
Epidemiologia	244
Definicja	244
Immunologiczne podłoże astmy oskrzelowej	245
Nadreaktywność oskrzeli	249
Czynniki ryzyka	249
Podłoże genetyczne astmy oskrzelowej	250
Rola zakażeń wirusowych	250
Alergeny	251
Przebieg kliniczny	252
Klasyfikacja astmy oskrzelowej	252
Diagnostyka astmy oskrzelowej	253
<i>Henryk Mazurek</i>	
Leczenie astmy oskrzelowej	257
<i>Ryszard Kurzawa, Urszula Jędrus-Klucjasz</i>	
Zasady przewlekłego leczenia astmy oskrzelowej	257
Leki stosowane w terapii astmy oskrzelowej u dzieci	265
Immunoterapia swoista	268
Leczenie stanu astmatycznego u dzieci	269
Prewencja chorób alergicznych układu oddechowego	270
<i>Henryk Mazurek</i>	
Alergiczne zapalenie błony śluzowej nosa	272
<i>Henryk Mazurek</i>	
Alergiczne zewnątrzopłucne zapalenie pęcherzyków płucnych	274
<i>Janusz Stankiewicz</i>	

Rozdział 10**Choroby układu krążenia 280***Wanda Kawalec, Krystyna Kubicka*

Diagnostyka chorób układu krążenia u dzieci 280

Symptomatologia kliniczna chorób układu krążenia u dzieci 280

Badanie radiologiczne klatki piersiowej 284

Badanie elektrokardiograficzne 285

Badanie echokardiograficzne 286

Angiokardiografia izotopowa techniką pierwszego przejścia 287

Cewnikowanie serca i badanie angiokardiograficzne 287

Zmiany w układzie krążenia po urodzeniu 287

Krążenie przejściowe 287

Przetrwałe nadciśnienie płucne (przetrwałe krążenie płodowe) 288

Wady wrodzone serca 289

Tetralogia Fallota 291

Atreza zastawki tętnicy płucnej z ubytkiem przegrody międzykomorowej 295

Atreza zastawki tętnicy płucnej bez ubytku przegrody międzykomorowej 297

Atreza zastawki trójdzielnej 299

Przełożenie wielkich pni tętniczych 301

Całkowity nieprawidłowy płucny spływ żylny 304

Wspólny pień tętniczy 305

Anomalia Ebsteina 307

Zespół hipoplazji lewego serca 308

Ubytek przegrody międzyprzedsionkowej 309

Ubytek przegrody międzykomorowej 311

Kanał przedsionkowo-komorowy (ubitek przegrody przedsionkowo-komorowej) 314

Przetrwały przewód tętniczy 315

Zwężenie zastawki tętnicy płucnej i drogi odpływu prawej komory 317

Koarktacja aorty 319

Zwężenie zastawki aorty 320

Wrodzone zwężenie zastawki dwudzielnej 322

Niedomykalność zastawki dwudzielnej 323

Wypadanie płotka zastawki dwudzielnej 323

Choroby mięśnia sercowego 324

Zapalenie mięśnia sercowego 324

Kardiomiopatie 326

Kardiomiopatia przerostowa 326

Kardiomiopatia rozstrzeniowa i sprężyste zwłóknienie wsierdza 326

Arytmogenna dysplazja prawej komory 327

Niewydolność serca 327

Zaburzenia rytmu serca i przewodzenia 329

Anna Turska-Kmieć

Metody diagnostyczne w rozpoznawaniu zaburzeń rytmu serca 329

Zaburzenia czynności węzła zatokowo-przedsionkowego 330

Błoki przedsionkowo-komorowe 332

Napadowy częstoskurcz nadkomorowy i przedsionkowo-komorowy 334

Trzepotanie przedsionków 339

Migotanie przedsionków 340

Komorowe zaburzenia rytmu serca 340

Rozdział 11**Nadciśnienie tętnicze u dzieci i młodzieży . . . 346***Anna Wieteska-Klimczak, Paweł Januszewicz*

Kryteria diagnostyczne 346

Częstość występowania nadciśnienia tętniczego w populacji dziecięcej 348

Objawy kliniczne 351

Postępowanie diagnostyczne 351

Najczęstsze przyczyny nadciśnienia tętniczego u dzieci 355

Nadciśnienie tętnicze samoistne 357

Leczenie nadciśnienia tętniczego 358

Postępowanie nefarmakologiczne 358

Leczenie farmakologiczne 358

Postępowanie w ciężkim i przyspieszonym — złośliwym nadciśnieniu tętniczym 358

Możliwości leczenia chirurgicznego nadciśnienia tętniczego 361

Rozdział 12**Choroby przewodu pokarmowego, wątroby i trzustki 362***Jerzy Socha*

Dysfagia i wymioty 362

Ostra biegunka 364

Ogólne zasady postępowania 364

Nawadniania doustne 366

Nawadnianie dożylne 367

Żywienie 367

Biegunka przewlekła 367

Zasady leczenia żywieniowego 368

Leczenie żywieniowe w innych biegunkach 370

Celiakia 370

Alergia i nietolerancje pokarmowe 372

Bóle brzucha 374

Nawracające, przewlekłe bóle brzucha 374

Nieżyt żołądka 375

Choroba wrzodowa 375

Zaparcia 376

Ostre zapalenie trzustki (ożt) 378

Przewlekłe zapalenie trzustki (pzt) 378

Mukowiscydoza 380

Nieswoiste zapalenie jelit 382

Choroba Leśniowskiego-Crohna 382

Wrzodzące zapalenie jelita grubego (wzjg) 383

Żółtaczkę 384

Hepatosplenomegalia 388

Nadciśnienie wrotne 389

Marskość wątroby 389

Klasyfikacja niewydolności wątroby 390

Encefalopatia wątrobowa 390

Krwawienia z przewodu pokarmowego 393

Dziecko niedożywione 395

Podstawy leczenia żywieniowego 396

Rozdział 13**Hematologia wieku rozwojowego 401****Niedokrwistości 401***Danuta Sołta-Jakimczyk*

Niedokrwistości niedoborowe 404

Niedokrwistość z niedoboru żelaza	404
Niedokrwistość z niedoboru witamin	406
Niedokrwistość z niedoboru kwasu foliowego	406
Niedokrwistość z niedoboru witaminy B ₁₂	407
Niedokrwistość Immerslund-Najmana-Gräsebecka	407
Niedokrwistość z niedoboru miedzi	407
Niedokrwistości syderoblastyczne	407
Niedokrwistości spowodowane utratą krwi	408
Niedokrwistości hemolityczne	409
Nabyte zespoły hemolityczne	409
Niedokrwistość autoimmunohemolityczna	409
Niedokrwistości immunohemolityczne polekowe	410
Niedokrwistość hemolityczna spowodowana niedoborem witaminy E	411
Niedokrwistości hemolityczne mikroangiopatyczne	411
Nocna napadowa hemoglobinuria	411
Hipersplenizm	411
Wrodzone zespoły hemolityczne	412
Defekt błony komórkowej erytrocytu	412
Niedobór enzymów	413
Hemoglobinopatie	414
Niedokrwistości aplastyczne	415
<i>Roma Rokicka-Milewska</i>	
Nabyte niedokrwistości aplastyczne	415
Wrodzone niedokrwistości aplastyczne	422
Niedokrwistość Diamonda-Blackfana	422
Choroba Fanconiego	424
Inne typy niedokrwistości aplastycznych wrodzonych	425
Skazy krwotoczne u dzieci	425
Skazy małopłytkowe	425
Nabyte skazy małopłytkowe wywołane skróceniem czasu przeżycia krwinek płytkowych	426
Samoistna skaza małopłytkowa	426
Inne skazy małopłytkowe w przebiegu różnych reakcji immunologicznych	429
Nabyte skazy małopłytkowe wywołane zaburzeniami tworzenia megakariocytów	430
Wrodzone skazy małopłytkowe	430
Oszczone skazy krwotoczne	431
Wrodzone oszcowe skazy krwotoczne	431
Hemofilia A i B	431
Choroba von Willebranda	436
Inne rzadziej występujące oszcowe skazy krwotoczne	438
Leczenie objawowe i wspomagające wrodzonych oszcowych skaz krwotocznych	438
Opieka nad dziećmi z wrodzonymi oszcowymi skazami krwotocznymi	438
Nabyte oszcowe skazy krwotoczne	439
Naczyniowe skazy krwotoczne	439
Plamica alergiczna (zespół Schönleina-Henocha)	439

Rozdział 14

Choroby nowotworowe u dzieci	441
<i>Urszula Radwańska</i>	
Epidemiologia. Etiologia nowotworów u dzieci	441
Ogólne zasady postępowania w nowotworach dziecięcych	443

Choroby nowotworowe układu krwiotwórczego	445
Białaczki	445
Ostra białaczka limfoblastyczna (ALL)	445
Ostra białaczka mieloblastyczna (AML)	448
Przewlekła białaczka szpikowa (CML)	450
Zespół mielodysplastyczny	450
Chłoniaki	451
Choroba Hodgkina	451
Nieziarnicze chłoniaki złośliwe	454
Histiocytoza komórek Langerhansa	456
Najczęstsze guzy lite u dzieci	457
Guzy ośrodkowego układu nerwowego	457
Nerwiak zarodkowy współczulny — <i>neuroblastoma</i>	459
Mięsaki tkanek miękkich	461
Guz Wilmsa	463

Rozdział 15

Choroby układu moczowego	465
<i>Teresa Wyszynska</i>	
Rozpoznawanie chorób układu moczowego	465
Metody obrazowania układu moczowego	471
Zakażenie układu moczowego	472
Kamica układu moczowego	479
Idiopatyczny zespół nerczycowy	482
Pierwotne kłębuszkowe zapalenie nerek	485
Nefropatia IgA i zespół Schönleina-Henocha	488
Zespół hemolityczno-mocznicowy	488
Wrodzone i dziedziczne glomerulopatie	489
Wrodzone tubulopatie	490
Wielotorbielowate zwyrodnienie nerek	491
Ostra niewydolność nerek	491
Przewlekła niewydolność nerek	495

Rozdział 16

Choroby układu nerwowego	498
<i>Jagna Czochońska</i>	
Wady rozwojowe układu nerwowego	498
Przepukliny oponowo-nerwowe mózgu i rdzenia	498
Wady płaszcza i półkul mózgowych	500
Wady mózdzku	500
Zespoły nerwowo-skrone (fakomatozy)	500
Nerwiakowłóknikowatość (neurofibromatoza)	500
Stwardnienie guzowate (<i>sclerosis tuberosa</i> , choroba Bourneville'a)	501
Mózgowe porażenie dziecięce	501
Porażenie połowicze (<i>hemiplegia</i>)	502
Obustronne porażenie połowicze (<i>hemiplegia bilateralis</i>)	502
Obustronne porażenie kurczowe (<i>diplegia</i>)	503
Postać pozapiramidowa MPDz (<i>dyskinesis</i>)	503
Postać mózdkowa MPDz (<i>ataxia</i>)	503
Postać mieszana MPDz	503
Wodogłowie	504
Nowotwory ośrodkowego układu nerwowego	505
Padaczki (<i>epilepsiae</i>)	506
Etiologia	506
Symptomatologia	507
Rozpoznanie	508

Leczenie	508
Rokowanie	508
Drgawki gorączkowe i inne napady przygodne	510
Mikrozaburzenia czynności mózgu	511
Zespół nadpobudliwości psychoruchowej	511
Zespół niezgrabności ruchowej	511
Swoiste trudności w uczeniu się	512
Postępowanie lecznicze	512
Upośledzenie umysłowe	512
Postępujące choroby ośrodkowego układu nerwowego	514
Choroby nerwowo-mięśniowe	514
Dystrofia mięśniowa postępująca typu Duchenne'a	515
Rdzeniowy zanik mięśni	515
Miastenia	516

Rozdział 17

Zaburzenia hormonalne

Fizjologia układu dokrewnego	517
Układ dokrewny, pojęcia podstawowe	517
<i>Tomasz E. Romer</i>	
Hormony i miejsce ich wytwarzania	518
<i>Tomasz E. Romer</i>	
Hormony klasyczne	518
Neurohormony, neuroprzekazniki, neuropeptydy	522
Enterohormony i rozproszone komórki wewnętrzwydzielnicze	524
Hormony tkankowe	524
Regulacja wydzielania i aktywności hormonów	526
<i>Tomasz E. Romer</i>	
Mechanizm działania hormonów	527
<i>Tomasz E. Romer</i>	
Działanie hormonów przez receptor błonowy	527
Działanie hormonów przez receptory wewnątrzkomórkowe	530
Hamowanie i wzmacnianie czynności hormonów	531
Choroby układu dokrewnego	531
Choroby przysadki i podwzgórza	531
<i>Tomasz E. Romer</i>	
Zaburzenia gospodarki wodnej	531
Zaburzenia wzrostania	533
Gruczolaki przysadki wytwarzające prolaktynę (prolactinoma)	541
Choroba Cushinga — stany hiperkortyzolemii	541
<i>Tomasz E. Romer</i>	
Choroby kory nadnerczy	544
<i>Maria Ginalska-Malinowska, Tomasz E. Romer</i>	
Niedoczynność kory nadnerczy	545
Wrodzony przerost nadnerczy	549
Hipoaldosteronizm	551
Pseudohipoaldosteronizm	551
Hiperaldosteronizm	551
Choroby rdzenia nadnerczy	552
<i>Tomasz E. Romer</i>	
Neuroblastoma, ganglioneuroblastoma i gangli-neuroma	552
Phaeochromocytoma	552
Choroby tarczycy	553
<i>Tomasz E. Romer, Maria Rybakowa</i>	
Niedoczynność tarczycy	553
Nadczynność tarczycy	554

Wole	557
Zapalenie tarczycy	558
Choroba guzkowa tarczycy	559
Choroby przytarczyc i zaburzenia gospodarki wapniowo-fosforanowej	560
<i>Tomasz E. Romer</i>	
Niedoczynność przytarczyc (hypoparathyroidismus)	560
Inne postaci hipokalcemii	561
Nadczynność przytarczyc (hyperparathyroidismus)	562
Hiperkalcemia niezależna od nadczynności przytarczyc	563
Krzywice	564
Kalcytonina	566
Cukrzyca (diabetes mellitus).	566
<i>Alicja Symonides-Lawecka</i>	
Etiologia	566
Insulina i glukagon	568
Zaburzenia metaboliczne w cukrzycy	568
Objawy kliniczne cukrzycy	568
Metody kontroli cukrzycy	569
Rozwój dziecka chorego na cukrzycę i powikłania	569
Leczenie	570
Kwasica ketonowa	575
Intensyfikacja leczenia cukrzycy	576
Hipoglikemia	576
<i>Tomasz E. Romer</i>	
Opóźnione dojrzewanie płciowe	578
<i>Tomasz E. Romer</i>	
Przedwczesne dojrzewanie płciowe	581
<i>Tomasz E. Romer, Małgorzata Gajtko-Metera</i>	
Prawidłowe dojrzewanie płciowe	581
Przedwczesne dojrzewanie GnRH-zależne, prawdziwe, centralne	581
Przedwczesne dojrzewanie GnRH-niezależne, rzekome	582
Izolowane warianty przedwczesnego dojrzewania	583
Zaburzenia różnicowania płci	584
<i>Maria Szarras-Czapnik, Tomasz E. Romer</i>	
Wprowadzenie	584
Prawidłowe różnicowanie płciowe	585
Nieprawidłowy rozwój narządów płciowych	586
Rozsiane zaburzenia wielogruzołowe	587
<i>Tomasz E. Romer</i>	
Endokrynopatie autoimmunizacyjne	587
Rozsiany nowotwór wielogruzołowy (MEN)	587

Rozdział 18

Zapalne układowe choroby tkanki łącznej

Katarzyna Rostropowicz-Denisiewicz

Wprowadzenie w zagadnienia zapalnych układowych chorób tkanki łącznej (ZUCHTL)	589
Młodzieńcze przewlekłe zapalenie stawów	591
Mianownictwo i klasyfikacja	591
Epidemiologia	592
Objawy i rozpoznanie	592
Młodzieńcze przewlekłe zapalenie stawów (MPZS) o początku uogólnionym	595
Młodzieńcze przewlekłe zapalenie stawów (MPZS) o początku wielostawowym	596

Młodzieńcze przewlekłe zapalenie stawów o początku z zajęciem niewielu stawów	597
Ogólne zasady leczenia młodzieńczego przewlekłego zapalenia stawów	598
Młodzieńcze spondyloartropatie	601
Definicja	601
Etiopatogeneza	601
Kryteria Amora	601
Zesztywniające zapalenie stawów kręgosłupa (ZZSK)	602
Młodzieńcze łuszczykowe zapalenie stawów (MLZS)	603
Choroby jelit o podłożu immunologicznym	603
Zespół Reitera	603
Leczenie młodzieńcych spondyloartropatii	604
Młodzieńczy toczén rumieniowaty układowy	604
Występowanie młodzieńczego tocznia rumieniowatego układowego (MTRU)	605
Etiologia i patogeneza	605
Rozpoznanie i objawy kliniczne MTRU	607
Zespół antyfosfolipidowy (antiphospholipid syndrome — APS)	609
Zespół tocznia noworodkowego	610
Przebieg i rokowanie	610
Zasady leczenia	611
Zapalenie skórno-mięśniowe (ZSM)	611
Twardzina (<i>sclerodermia</i>) i zespoły nakładania	615
Twardzina układowa	615
Zespół CREST	616
Twardzina ograniczona	617
Eozynofilowe zapalenie powięzi	617
Zespoły nakładania	617
Mieszana choroba tkanki łącznej	618
Zespół Sjögrena	618
Pierwotne układowe zapalenie naczyń (nekrotyzujące zapalenie naczyń)	619
Plamica Schönleina-Henocha	619
Guzkowe zapalenie tętnic (GZT)	620
Choroba Kawasaki	622
Ziarniniak Wegenera	623
Zapalenie naczyń typu Churga-Straussa	623
Choroba Takayasu	623
Gorączka reumatyczna (GR)	624
Definicja	624
Patomechanizm	624
Epidemiologia	625
Rozpoznawanie	625
Objawy kliniczne i przebieg	625
Leczenie i zapobieganie gorączce reumatycznej	627
Diagnostyka różnicowa	627

Rozdział 19

Choroby zakaźne u dzieci	628
Zbigniew Rudkowski	

Zakażenia paciorkowcowe	628
Zakażenia paciorkowcami grupy A (GAS)	628
Zakażenia paciorkowcami grupy B (GBS)	631
Zakażenia wywołane przez paciorkowce alfa-hemolizujące lub niehemolizujące	631
Zakażenia wywołane przez pneumokoki (<i>S. pneumoniae</i>)	632
Zakażenia gronkowcowe	633

Zakażenia wywołane dwóinką zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych (<i>Neisseria meningitidis</i>)	635
Zakażenia wywołane przez <i>Branhamella</i> (<i>Moraxella</i>) <i>catarrhalis</i>	636
Zakażenia wywołane przez <i>Kingella kingae</i>	636
Zakażenia wywołane przez <i>Enterobacteriaceae</i>	636
Salmonelloza	636
Czerwonka bakteryjna	637
Zakażenia innymi pałeczkami Gram-ujemnymi	637
Zakażenia <i>E. coli</i>	638
Jersinioza	638
Zakażenia wywołane przez inne pałeczki Gram-ujemne, nie należące do <i>Enterobacteriaceae</i>	639
Cholera	639
Zakażenia <i>Pseudomonas</i>	639
Zakażenia wywołane przez Gram-ujemne <i>Coccobacilli</i>	639
Zakażenia <i>Haemophilus influenzae</i>	639
Krztusiec (koklusz)	640
Zakażenia wywołane przez <i>Legionella</i>	641
Zakażenia wywołane przez <i>Campylobacter</i>	641
Zakażenia wywołane przez bakterie wydzielające egzotoksyny	642
Błonica	642
Tęžec (<i>tetanus</i>)	642
Zatrucie jadem kiełbasianym (<i>botulismus</i>)	643
Zgorzel gazowa	643
Choroby wywołane przez krętki	643
Choroba z Lyme (borelioza, krętkowica kleszczowa)	643
Leptospiroza	644
Choroby wywołane przez <i>Mycoplasma</i> i <i>Ureaplasma</i> (mikoplazmoza)	644
Zakażenia wywołane przez <i>Chlamydia</i> (chlamydioza)	645
Choroba ptasia (<i>psittacosis</i>). Ornitoza	645
Nokardioza	645
Bruceloza	646
Choroba kociego pazura (<i>lymphoreticulosis benigna</i>)	646
Listerioza	646
Promienica (aktynomikoza)	646
Choroby wirusowe	647
Odra — <i>Morbilli</i>	647
Różyczka — <i>rubeola</i>	648
Zakażenie parwowirusem B19. Rumień zakaźny (<i>erythema infectiosum</i>)	649
Zakażenie wirusem HHV6. Rumień nagły czyli gorączka trzydniowa. <i>Erythema subitum</i> . <i>Roseola infantum</i>	650
Grypa (<i>influenza</i>)	650
Zakażenie RSV (<i>respiratory syncytial virus</i>)	651
Choroby adenowirusowe	651
Nagminne zapalenie ślinianki przyusznej. Świnka (<i>parotitis epidemica, mumps</i>)	652
Zakażenia rotawirusowe oraz innymi wirusami biegunkowymi	652
Zakażenia enterowirusowe	653
Nagminne porażenie dziecięce (choroba Heinego-Mediny), <i>poliomyelitis anterior acuta</i>	653
Zakażenie entero-non-poliowirusowe	654
Zakażenia herpeswirusowe. Zakażenia opryszczkowe	655
Ospa wietrzna i półpasiec (<i>Varicella, Herpes zoster</i>)	656

Cytomegalia	657
Zakażenia wirusem Epsteina-Barr. Mononukleozą zakaźną i inne postaci zakażenia	659
Gorączki krwotoczne i zakażenia hantawirusowe	660
Kleszczowe zapalenie opon i mózgu czyli wczesnoletnie zapalenie opon i mózgu (central european encephalitis)	661
Wścieklizna (<i>lyssa</i> , <i>rabies</i>)	661
Wirusowe zapalenie wątroby (<i>hepatitis viralis</i>)	663
Wirusowe zapalenie wątroby A — wzv A (<i>hepatitis viralis A</i>)	663
Wirusowe zapalenie wątroby B — wzv B (<i>hepatitis viralis B</i>)	664
Zapalenie wątroby C (<i>hepatitis viralis C</i>)	667
Wirusowe zapalenie wątroby E (<i>hepatitis E</i>)	667
Wirusowe zapalenie wątroby G (<i>hepatitis G</i>)	667
Wirusowe zapalenie wątroby D (<i>hepatitis D</i>)	668
Choroby o prawdopodobnej etiologii zakaźnej	668
Choroba Kawasaki	668
Zespół Reye'a	668
Zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych u dzieci	668
Posocznica i wstrząs septyczny	672
Zakażenia wirusem nabytego niedoboru odporności (HIV) i zespół nabytego niedoboru odporności (AIDS) u dzieci	673
Zakażenia w stanach niedoboru odporności u dzieci	676
Zakażenia matczyno-płodowe (<i>infectio materno-foetalis</i>). Zespół TORCH	678
Zapalenie węzłów chłonnych (<i>lymphadenitis</i>) u dzieci	681
Biegunki zakaźne u dzieci (<i>diarrhoea infantum</i>)	682
Zakażenia układu oddechowego u dzieci	684
Szczepienia ochronne	685
Podstawowe zasady szczepienia dzieci	686
Podstawowe dane dotyczące immunologii szczepienia	686
Rodzaje szczepionek	686
Przeciwwskazania do szczepień	699
Niepożądane odczyny poszczepienne	699
Choroby pasożytnicze	700
Zdzisław Dziubek	
Wstęp	700
Inwazje pierwotniakowe	700
Robaczyce tkankowe	708
Nicienie przewodu pokarmowego	711
Tasiemczyce (<i>cestodes</i>)	714
Przywry	718
Najczęściej przenoszone do Polski tropikalne choroby pasożytnicze	718
Pasożyty zewnętrzne — ektopasożyty	725
Zakażenia grzybicze	728
Barbara Kowalewska-Kantecka	
Grzybice powierzchowne	730
Grzybice skórne	730
Grzybice podskórne	731
Grzybice układowe	731
Uogólnione zakażenie innymi grzybami	732
Laboratoryjna diagnostyka zakażeń grzybiczych	734
Zasady leczenia	735
Podsumowanie	735

Gruźlica	736
Krystyna Ceglecka-Tomaszewska	
Dane epidemiologiczne	736
Odporność i alergię w gruźlicy	736
Rozpoznawanie gruźlicy u dzieci	737
Postacie gruźlicy pierwotnej u dzieci	738
Ostre postaci gruźlicy pierwotnej	739
Gruźlicze wysiękowe zapalenie płucnej	739
Gruźlica popierwotna	740
Gruźlica pozapłucna	740
Gruźlica węzłów chłonnych obwodowych	740
Gruźlicze zapalenie mózgu i opon mózgowo-rdzeniowych	740
Inne postaci gruźlicy pozapłucnej	741
Leczenie gruźlicy u dzieci	742
Zapobieganie gruźlicy	742

Rozdział 20

Wybrane zagadnienia z immunologii klinicznej	744
Ewa Bernatowska	
Dojrzewanie układu odporności	744
Nieswoiste mechanizmy ochronne	744
Swoiste mechanizmy ochronne	745
Odporność humoralna	745
Odporność komórkowa	746
Układ monocytarny/makrofagalny	747
Testy laboratoryjne stosowane w diagnostyce zaburzeń odporności	747
Diagnostyka niedoborów odporności humoralnej	747
Diagnostyka zaburzeń odporności komórkowej	748
Diagnostyka zaburzeń fagocytarnych	748
Inne badania diagnostyczne	749
Badania genetyczne i diagnostyka prenatalna	750
Pierwotne niedobory odporności	750
Pierwotne niedobory z przewagą defektu przeciwciał	751
Agammaglobulinemia sprzężona z chromosomem X	751
Zespół hiper IgM	753
Delecja ciężkiego łańcucha immunoglobulin	753
Niedobór łańcucha kappa	753
Niedobory podklas IgG z lub bez niedoboru IgA	753
Selektywny niedobór przeciwciał z prawidłowym stężeniem immunoglobulin	753
Pospolity zmienny niedobór odporności — CVID	753
Niedobór IgA	754
Przemijająca hipogammaglobulinemia niemowląt	754
Złożone niedobory odporności	754
Ciężki złożony niedobór odporności (SCID)	756
Niedobór deaminazy adenozykowej (ADA)	756
Niedobór purynowej fosforylasy nukleozydowej (PNP)	756
Niedobór antygenów zgodności tkankowej klasy II	757
Dysgenезja siateczki	757

Niedobór CD3	757
Niedobór antygenów zgodności tkankowej klasy I (zespół nagich limfocytów typu I)	757
Niedobór CD8	757
Pierwotny niedobór komórek T CD4	757
Inne niedobory odporności	757
Zespół Wiskotta-Aldricha	757
Ataksja-teleangiektazja (A-T)	758
Anomalia (zespół) Di George'a	759
Niedobory odporności występujące w różnych wrodzonych i dziedzicznych zespołach chorobowych	760
Zespół Nijmegen	761
Niedobór składowych układu dopełniacza	761
Zaburzenia funkcji fagocytarnych	761
Przewlekła choroba ziarniniakowa	761
Niedobór przylegania leukocytów (LAD)	762
Niedobór dehydrogenazy glukozy-6-fosforanowej (G-6-PD)	763
Niedobór mieloperoksydazy	763
Niedobór specyficznych ziarnistości	763
Zespół Schwachmana	763
Szczepienia ochronne	763
Ogólne zasady wykonywania szczepień	763
Odstępy między szczepieniami	764
Wydłużony odstęp między szczepieniami	764
Jednoczesne stosowanie kilku szczepionek	764
Rozwój poszczepiennej reakcji immunologicznej oraz ocena układu odporności przed szczepieniami ochronnymi	764
Szczepienia ochronne po kontakcie z chorobą zakaźną	765
Reakcje w przebiegu szczepień ochronnych	766
Szczepienia ochronne u dzieci z niedoborami odporności	766
Szczepienia u wcześniaków i noworodków	768
Szczepienia w chorobach układu nerwowego	768
Szczepienia w chorobach przewlekłych	769

Rozdział 21

Choroby oczu u dzieci 771

Mirosława Szreter

Budowa i odrębności narządu wzroku u dzieci	771
Wywiad i badanie narządu wzroku	772
Zaburzenia rozwojowe oczodołu	772
Choroby powiek	773
Wady rozwojowe	773
Bakteryjne i wirusowe zakażenia powiek	773
Choroby narządu łzowego	773
Choroby spojówek	774
Wrodzone anomalie rogówki	774
Wrodzone anomalie tęczówek	774
Choroby soczewki	774
Jaskra wrodzona	775
Zapalenie błony naczyniowej	776
Siatkówcza	778
Choroby nerwu wzrokowego	778
Choroby siatkówki	779
Guzy oczodołu	780
Zaburzenia refrakcji (wady wzroku)	780
Zez	780

Rozdział 22

Choroby nosa, uszu, gardła i krtani 782

Mieczysław Chmielik

Choroby nosa	782
Ostry kataralny nieżyt nosa	782
Przewlekające się infekcje nosa i zatok	782
Zapalenie zatok sitowych	783
Krwawienie z nosa	783
Choroby migdałków i ślinianek	783
Migdałki podniebienne	784
Zapalenie gardła. Angina	784
Ślinianki	784
Choroby krtani, tchawicy i przełyku	785
Zapalenie krtani	785
Wady wrodzone krtani	785
Zmiany pourazowe krtani	785
Choroby przełyku	786
Choroby uszu	786
Ucho zewnętrzne	786
Ucho środkowe	786
Ucho wewnętrzne	787
Niedosłuch	787

Rozdział 23

Wybrane zagadnienia chirurgii dziecięcej 788

Wojciech Kamiński

Specyfika chirurgii wieku dziecięcego	788
Transport noworodka	789
Regulacja temperatury	789
Zapobieganie utracie ciepła	789
Zakażenia	789
Zakażenie odpepkowe u noworodka	790
Noworodkowe martwicze zapalenie jelita	790
Ostre krwipochodne zapalenie kości	791
Ostre zapalenie wyrostka robaczkowego	791
Choroby głowy i szyi	793
Wady skrzepopochodne	793
Pozostałości przewodu tarczowo-językowego	793
Kręcz mięśniowy	794
Rozszczep podniebienia pierwotnego i wtórnego	794
Chirurgiczne przyczyny zaburzeń oddychania u noworodka	795
Wrodzona przepuklina przeponowa	795
Wrodzona rozedma płucowa	796
Wrodzona atrezja przełyku	796
Wady wrodzone przewodu pokarmowego	798
Wrodzona niedrożność dwunastnicy	798
Zarośnięcie i zwężenie jelita cienkiego i grubego	798
Zarośnięcie dróg żółciowych	799
Przerostowe zwężenie odźwiernika	800
Wgłobienie	801
Wady związane z przewodem pęcherzykowo-jelitowym	801
Krwawienia z przewodu pokarmowego	802
Wady ośrodkowego układu nerwowego	803
Przepuklina mózgowo-rdzeniowa i wodogłowie	803
Wady ściany jamy brzusznej	803
Przepuklina pachwinowa i wodniak jądra	803
Przepuklina pępkowa	804
Przepuklina pępowinowa	804
Wrodzone zniekształcenia ściany klatki piersiowej	804
Wady układu moczowo-płciowego	805

Rozdział 24

Zespół nagłego zgonu niemowląt (SIDS)	808
<i>Jacek Grygalewicz</i>	
Definicja	808
Historia SIDS	808
Występowanie	808
Wiek występowania SIDS	809
Dane patomorfologiczne i biochemiczne	809
Etiopatogeneza	809
Czynniki ryzyka SIDS	810
Rozpoznanie	811
Zapobieganie	813
Rozdział 25	
Postępowanie w stanach zagrożenia życia	814
<i>Tadeusz Szreter</i>	
Stan zagrożenia życia	814
Ostra niewydolność oddychania	814
Niewydolność krążenia	816
Wstrząs	817
Nagłe zatrzymanie krążenia (NZK)	819
Postępowanie w NZK	819
A. Udrożnienie dróg oddechowych	820
B. Rozpoczęcie i utrzymanie oddychania	820
C. Przywrócenie i utrzymanie wydolnego krążenia	822

Postępowanie specjalne	824
Leki w resuscytacji krążeniowo-oddechowej	824
Leczenie migotania komór	825
Postępowanie w asystolii	825
Kiedy przerwać resuscytację	825
Kiedy nie rozpoczynać resuscytacji	825
Zatrucia	826
Zatrucia przypadkowe	826
Pierwsza pomoc w miejscu zatrucia i w czasie transportu	828
Postępowanie lekarza pierwszego kontaktu	830
Schemat postępowania w poszczególnych jednostkach opieki zdrowotnej	833
Zgłaszanie zatruc	834
Wykaz regionalnych ośrodków ostrych zatruc i informacji toksykologicznej	834
Stan drgawkowy	836
Utrata przytomności	836
Uraz wielonarządowy	837
Postępowanie w miejscu wypadku	837
Utonięcie	838
Porażenie prądem elektrycznym	839
Zasady postępowania w stanach zagrożenia życia	839
Pomoc doraźna	839
Zasady działania oddziałów intensywnej terapii	841
Skorowidz	843